

Володимир Паніотто

Валерій Хмелько

ЧИ Є РЕАЛЬНА РІЗНИЦЯ В СОЦІОЛОГІЧНИХ ДАНИХ ЩОДО РЕЙТИНГІВ ПАРТІЙ? (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОМЕНТАР ДО ДВОХ ОПИТУВАНЬ)

Комунікація соціологів із суспільством у період виборів (а вибори в нас перманентні) дуже ускладнюється. Це пов'язане з тим, що різні політичні сили незалежно від їхньої ідеологічної спрямованості намагаються використовувати соціологічні дані для маніпулювання суспільною думкою. Вважається, що чим вище опублікований рейтинг, тим більше виборців буде голосувати за цю партію. (До речі, дослідження показують, що це правда тільки в тому розумінні, що виборці не бажають голосувати за партії, які мають рейтинг нижче прохідного бар'єра, а для успішних партій високий рейтинг перед виборами може дещо демобілізувати прихильників цих партій і приводити до зменшення їхньої участі в голосуванні). Під час виборів публікується стільки фальшивої «соціологічної» інформації неіснуючих центрів, інтерактивних опитувань, опитувань частини населення (наприклад, телефонних опитувань у великих містах), які інтерпретуються як думка всього населення, що все це підриває довіру до реальних соціологічних даних і знижує їх цінність. На професійні соціологічні центри поширюється низький рівень довіри до політиків, і всі відмінності в рейтингах трактуються як продажність того або іншого центру. Тому ми хотіли б дати деякі методологічні коментарі до наших даних. Очевидно, що схожими між собою (у границях помилки вибірки) мають бути лише рейтинги, які отримані:

- 1) приблизно в той самий період часу,
- 2) за однаковими списками партій (або кандидатів) і
- 3) за допомогою однакових запитань.

Очевидно також, що порівнювати потрібно однакові показники (соціологи розраховують принаймні відсоток стосовно всіх опитаних, відсоток стосовно всіх, хто планує прийти на вибори й відсоток стосовно всіх, хто планує прийти й визначився зі своїм вибором). Менш очевидним є вплив контексту анкети (зокрема, які питання стоять перед питанням про рейтинг).

У квітні 2012 року ми провели два опитування з невеликими відмінностями в методології: одне опитування з 12 по 24 квітня (назвемо його опитування 1), інше — з 14 по 26 квітня (опитування 2). Результати наведено в таблиці 1.

Ми бачимо, що значуща різниця є щодо Партії регіонів (ПР), ВО «Батьківщина» і партії «Фронт змін», а також щодо відсотка тих, хто не голосував би. Більше того, є якісна різниця: в першому дослідженні Партія регіонів (до якої вже приєднана партія «Сильна Україна» С. Тігіпка) випереджає ВО «Батьківщина» більш ніж на 8%, а в другому — різниці немає.

У дослідженні 1 партії «Батьківщина» і «Фронт змін» ішли окремими рядками, а в дослідженні 2 вони були представлені як одна об'єднана політична сила. Якщо додати рейтинг «Фронту змін» до рейтингу ВО «Батьківщина» в дослі-

Таблиця 1. Порівняння даних двох опитувань щодо всіх опитаних

Назва партії	Опитування 1	Опитування 2	Різниця
	% від усіх громадян віком від 18 років		
Партія регіонів	19,1	15,6	3,5
ВО «Батьківщина»	10,7	15,9	-5,2
«Фронт змін»	7,3	—*	—
«УДАР В. Кличка»	6,7	5,9	0,8
Комуністична партія України	5,7	4,7	1,0
ВО «Свобода»	3,0	2,8	0,2
«Україна — Вперед!»	2,8	2,3	0,5
«Народна партія»	1,2	1,2	0
«Громадянська позиція»	1,1	1,7	-0,6
«Наша Україна»	0,7	0,9	-0,2
Соціалістична партія України	0,7	0,8	-0,1
Європейська партія України	0,6	0,6	0
Інші партії	1,2	3,0	—
Не голосували б	14,8	19,8	-5,0
Важко сказати / Не визначилися	24,3	24,7	-0,4
РАЗОМ	99,9	99,9	0

* Прочерк позначає відсутність партії в одному зі списків.

Таблиця 2. Порівняння рейтингів об'єднаних партій

Назва партії	Опитування 1	Опитування 2	Різниця
	% від усіх громадян віком від 18 років		
Партія регіонів	19,1	15,6	3,5
ВО «Батьківщина»	18	15,9	2,1
Різниця	1,1	-0,3	

дженні 1 (таблиця 2), то різниця між рейтингом цього об'єднання і ПР стає статистично незначущою (у ПР приблизно на 1% більше). Тобто за даними і 1-го і 2-го дослідження ми не можемо сказати, яка з партій — ПР, об'єднана із «Сильною Україною», чи «Батьківщина», об'єднана з «Фронтом змін», — має вищий рейтинг.

Чому ж відсотки рейтингу ПР і ВО Батьківщина більші у 1-му дослідженні, ніж у 2-му? Це пов'язано з тим, що в 1-му дослідженні понад 5% більше опитаних сказали, що голосуватимуть, і вони розподілилися по різних партіях і насамперед додалися до найбільш рейтингових партій.

Чому в 1-му опитуванні більше людей відповіли, що голосуватимуть? Це пов'язано скоріше з різницею у формулюванні запитань. У першому дослідженні запитання для виміру рейтингу мали такий вигляд:

1. **Як Ви, можливо, знаєте, восени 2012 року пройдуть чергові вибори до Верховної Ради України. Скажіть, будь ласка, якою мірою Ви впевнені або не впевнені, що Ви проголосуєте на них?**

Точно (безумовно, однозначно) не проголосую	1
Скоріше не проголосую	2
Важко сказати напевно, проголосую чи ні	3
Скоріше проголосую	4
Точно (безумовно, однозначно) проголосую	5
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ	9

2. **Якби у найближчу неділю відбувалися вибори до Верховної Ради України, чи взяли б Ви участь у голосуванні? ЯКЩО «ТАК», ПЕРЕДАЙТЕ КАРТКУ 2 І ЗАПИТАЙТЕ: А яким був би Ваш вибір, якби у виборах брали участь такі партії?**

Далі йшов перелік партій.

Щодо дослідження 2, то в ньому спочатку йшло запитання про те, чи рухається Україна у правильному напрямку (багато років ми проводимо моніторинг щодо цього запитання, тому ставимо його першим, аби на нього не впли-

вали попередні запитання), а потім практично таке саме запитання, як у дослідженні 1:

1. На Вашу думку, справи в Україні зараз ідуть у правильному напрямку чи в неправильному?

У правильному напрямку	1
У неправильному напрямку	2
НЕ ЗНАЮ/ВАЖКО СКАЗАТИ	97
ВІДМОВА ВІДПОВІДАТИ	99

2. Якби в найближчу неділю проходили вибори у Верховну Раду України, чи взяли б Ви участь у голосуванні? ЯКЩО «ТАК», ПЕРЕДАЙТЕ КАРТКУ 2 І ЗАПИТАЙТЕ: А яким був би Ваш вибір, якби у виборах брали участь такі партії?

Далі йшов список партій, що відрізнявся від першого списку тільки партіями, які мали рейтинг нижчий 0,5%.

Тобто в дослідженні 1 інтерв'юер ставив запитання про участь у голосуванні двічі у дещо різній формі, спонукаючи тим самим респондентів, схильних до конформістської поведінки, частіше, ніж у дослідженні 2, обирати соціально схвалюваний варіант відповіді. Це підвищило відсоток тих, хто після другого запитання позитивно відповів щодо наміру участі у виборах.

З іншого боку, запитання про те, як ідуть справи в Україні, на яке зараз позитивно відповідає лише 12% (майже 70% вважає, що справи йдуть у неправильному напрямку, інші — вагаються) може впливати на рейтинг влади, дещо знижуючи його. Щоб визначити це, треба провести спеціальні експерименти.

Який варіант точніше вимірює рейтинги, залежить від того, чи цікавить нас співвідношення політичних сил саме на час опитування чи ми

намагаємося спрогнозувати це співвідношення на час, ближчий до виборів. З одного боку, на виборах у виборців нічого не запитують завчасно і одразу дають бюлетень, з цього погляду для оцінювання ситуації на час опитування кращий варіант 2 (за умови, що це запитання буде на початку анкети). З іншого боку, за період до виборів у виборців буде час на роздуми і тому перший варіант певною мірою моделює ситуацію, ближчу до часу виборів. У будь-якому разі соціологи поки що не визначилися з тим, які рейтинги важливіше вимірювати, й не домовилися щодо певного стандарту, який би полегшував сприйняття й порівняння даних різних досліджень.

Як бачимо, незначні зміни в контексті запитань можуть мати вплив на значення рейтингів. У цих умовах найбільш показними є не стільки самі значення рейтингів, скільки їх співвідношення і, головне, їх динаміка за умови проведення опитування точно за таким самим запитанням у тому самому контексті. У прес-релізі щодо дослідження 2 ми даємо динаміку рейтингів, отриману в омнібусах КМІСу за допомогою тієї самої методології (але й при цьому доводиться вносити зміни, пов'язані зі зміною ситуації: починаючи з лютого зі списку партій вилучено позицію «проти всіх», бо це відповідає новому виборчому законодавству, партії об'єднуються тощо). Це треба брати до уваги і при інтерпретації даних, тоді, як ми бачимо, основні тенденції і співвідношення політичних сил у різних опитуваннях у границях похибки вибірки є приблизно однаковими. ■